

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ชื่อบทความ “นิติ (กลวิธี) ธรรม ที่ไม่ยุติธรรม”

จัดทำโดย พลตำรวจโท รอย อิงคไพโรจน์
รหัส 620731

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 7
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

“นิติ (กลวิธี) ธรรม ที่ไม่ยุติธรรม”

พลตำรวจโท รอย อิงคไพโรจน์¹

บทคัดย่อ

อำนาจและหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชน รวมถึงดูแลควบคุมและกำกับการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจซึ่งปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตำรวจจึงเป็นอาชีพที่ต้องสัมผัสและเกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม โดยปฏิบัติกับประชาชนด้วยความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน ย่อมทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคม อันนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยและเกิดประโยชน์สุขต่อสังคมส่วนรวมได้

คำสำคัญ หลักนิติธรรม ความยุติธรรม

¹ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

บทนำ

อาชีพตำรวจนั้นเป็นอาชีพที่ต้องสัมผัสและเกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นข้าราชการในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ไว้ในมาตรา 6 แห่ง พ.ร.บ.ตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 (หน้า 1 เล่ม 121 ตอนที่ 18 ก ราชกิจจานุเบกษา 14 กุมภาพันธ์ 2547) มีอำนาจหน้าที่ดูแลควบคุมและกำกับการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจซึ่งปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ป้องกันและปราบปราม การกระทำความผิดทางอาญา รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชนและความมั่นคงของราชอาณาจักร เป็นต้น การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจในการสืบสวน สอบสวนและดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่กระทำความผิดทางอาญา รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้บริการประชาชน แก้ไขปัญหาให้กับประชาชนที่มีความเดือดร้อนอื่น ๆ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จึงเป็นองค์กรของรัฐที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายอย่างกว้างขวาง ทั้งประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาอื่นๆ ดังนั้น ตำรวจจึงต้องทำหน้าที่ป้องกันความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม และปราบปรามอาชญากรรม การจับกุม แสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสังคมโดยรวม ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการให้บริการประชาชน งานของตำรวจเป็นส่วนหนึ่งของการบังคับใช้กฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย²

ตามที่กล่าวข้างต้นแล้วที่ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นข้าราชการในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องไปเป็นตามหลักกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง บนพื้นฐานของหลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (หน้า ๔ เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ราชกิจจานุเบกษา ๖ เมษายน ๒๕๖๐) มาตรา 3 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม” และมาตรา ๔ วรรคแรก ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักกฎหมายสำคัญในประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงประเทศไทยที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติถึงหลักนิติธรรมไว้โดยชัดแจ้งด้วย หลักนิติธรรมคืออะไร? เจ้าหน้าที่

² กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์. (บรรณาธิการ). (2550). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตำรวจต่างประเทศ. กรุงเทพฯ :พุทธศาสนาแห่งชาติ. อ้างถึงใน อริยธัช แก้วเกาะสะบ้า. (2558). หน้า 2. การปฏิรูปสำนักงานตำรวจแห่งชาติ : องค์ประกอบของคณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติ (ก.ต.ช.) และคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.). สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=28183.

ตำรวจจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ บนพื้นฐานของหลักนิติธรรมนั้นจะต้องปฏิบัติอย่างไร และถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถแล้ว แต่บางกรณียังถูกตั้งคำถามหรือร้องเรียนดังที่ปรากฏทั้งจากหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ สื่อสังคมออนไลน์หรือจากประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนว่า ทำไมตำรวจไม่รับแจ้งความร้องทุกข์ หรือไม่ทำสำนวนคดี หรือทำสำนวนคดีล่าช้า³ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมจากการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือตนถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและไม่เกิดความเสมอภาค⁴ หรืออาจนำไปเปรียบเทียบกับบุคคลที่มีชื่อเสียง มีฐานะ มีบทบาททางสังคม ซึ่งประชาชนเห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือทำคดีให้เสร็จสิ้นได้ด้วยความเร็ว⁵ หรือเห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจเลือกที่จะไม่ดำเนินคดีโดยหาช่องว่างของกฎหมายหรือการตีความกฎหมายเพื่อประโยชน์ให้กลุ่มบุคคลดังกล่าว⁶ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยใช้หลักนิติธรรมหรือไม่ หรือเป็นเพียงการสมอ้างว่าใช้หลักนิติธรรมในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ทำให้ประชาชนกลุ่มหนึ่งรู้สึกพึงพอใจกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ในทางกลับกันก็เกิดความรู้สึกที่ไม่พึงพอใจกับประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่รู้สึกว่าคุณเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ไม่เสมอภาค ปัญหาของตนไม่ได้รับการแก้ไขหรือได้รับการแก้ไขแต่ล่าช้า สิ่งเหล่านี้ อาจไม่ใช่การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายโดยใช้หลักนิติธรรม (the rule of law) หรืออาจพูดอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายโดยใช้หลักนิติกลวิธี (the rule by law) โดยเมื่อสังคมและประชาชนได้วิพากษ์ปัญหาต่างๆ เหล่านี้มากขึ้นๆเรื่อยๆ จึงนำไปสู่การปฏิรูปประเทศ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ง ด้านกระบวนการยุติธรรม (4) ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับหน้าที่ อำนาจ และภารกิจของตำรวจให้เหมาะสม ซึ่งการปฏิรูปองค์กรตำรวจตามรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนและสังคม เกี่ยวกับการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่บนหลักนิติธรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจและสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้เป็นอย่างดี

³ เวิร์คพอยท์. (2561, 19 ธันวาคม). กองปราบลอบทำคดี "5 โจรมุทโธมเด็ก 12" อึ้ง! วันแจ้งความ ตำรวจไม่ได้ลงบันทึกประจำวัน. สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://www.sanook.com/news/7615094/>.

⁴ ทีมข่าวพีพีทีวี. (2560, 6 กันยายน). ข่าวเน็ตสวดชัย! ใบสั่งซบรถเร็วเกินกำหนด “ค่าปรับไม่เท่ากัน”. พีพีทีวี ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%82%E0%B8%AD%E0%B8%99/53585>.

⁵ ทีมข่าวอาชญากรรม. (2560, 28 กรกฎาคม). รวบโจรหนุ่มตระเวนลักทรัพย์บ้านคนดัง!! กรุงเทพฯธุรกิจ. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/766558>.

⁶ ทีมข่าวอาชญากรรม. (2560). บอส กระทั่งแดง รอดอีก 1 คดี หลังหมดอายุความ ตำรวจชี้ ทำดีที่สุดแล้ว. ไทยพีบีเอสนิวส์. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://highlight.kapook.com/view/159454>.

ความเป็นมา และความหมายของหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

ความเป็นมาของหลักนิติธรรมนั้น ได้เริ่มก่อตัวและปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในประเทศอังกฤษในศตวรรษที่ 13 โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษที่มีหลักการสำคัญ ได้แก่ บุคคลพึงได้รับการพิจารณาโทษโดยศาลในการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย โดยหลักความเสมอภาค ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในฐานะใด สิทธิเสรีภาพของบุคคลจะต้องได้รับการยอมรับจากศาล ด้วยผลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย

ในระบบกฎหมายอังกฤษนั้น ผู้พิพากษาซึ่งแต่เดิมเป็นผู้แทนของกษัตริย์ได้เริ่มพัฒนากฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) มาตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 12 ทั้งนี้เพื่อให้อำนาจของกษัตริย์ที่ส่วนกลาง มั่นคงเข้มแข็ง กฎหมายที่ศาลใช้ในการตัดสินคดีนั้นมีลักษณะทั่วไป กล่าวคือ เป็นกฎเกณฑ์ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับจารีตประเพณีที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไปในราชอาณาจักรจึงเรียกว่า กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) (คำว่า Common Law มีหลายความหมาย โดยทั่วไปหมายถึงกฎหมายของอังกฤษทั้งหลายทั้งปวงที่รวมกันขึ้นเป็นระบบ กฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากระบบกฎหมายในภาคพื้นยุโรปที่เรียกว่า Civil Law ส่วนอีกความหมายหนึ่งซึ่งเป็นความหมายที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ Common Law หมายถึงกฎหมายที่ศาลในสมัยกลางพัฒนาขึ้นมา จากบรรดากฎหมายประเพณีต่างๆที่ใช้ บังคับรวมกันในราชอาณาจักรอังกฤษ กลายเป็นกฎหมายทั่วไปในราชอาณาจักร ไม่ใช่กฎหมายที่ใช้บังคับเฉพาะท้องถิ่นใดหรือเฉพาะชนเผ่าใดชนเผ่าหนึ่งในอังกฤษ) กฎหมายดังกล่าวได้รับการ “สร้าง” ขึ้นโดยผู้พิพากษา เมื่อศาลได้ตัดสินคดีใดคดีหนึ่งไปแล้ว หลักกฎหมายที่ศาลได้สร้างขึ้นเพื่อใช้ตัดสินคดีที่ตกทอดต่อมาเป็นลำดับ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่จริงในบ้านเมืองด้วย “กฎหมาย” ในระบบกฎหมายอังกฤษ จึงไม่ได้หมายถึงเฉพาะแต่กฎหมายที่ได้รับการตราขึ้นโดยรัฐสภาที่เรียกว่า “Statute Law” เท่านั้น แต่ยังหมายถึงหลักการและแนวทางการตัดสินของผู้พิพากษา (Case Law) ที่เกิดจากจารีตธรรมเนียมปฏิบัติในอดีต อันเป็นกฎเกณฑ์ที่ศาลยอมรับสืบต่อกันมาด้วย เอกสารทางประวัติศาสตร์อย่าง Magna Carta (ค.ศ.1215) Petition of Right (ค.ศ.1628) Habeas Corpus (ค.ศ. 1679) หรือ Bill of Right (ค.ศ.1689) ยังมีฐานะเป็นบ่อเกิดของกฎหมายที่ศาลสามารถนำมาใช้ได้ ในอังกฤษจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

โดยเหตุที่กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) มีผลใช้บังคับได้ในคดีที่ศาลได้ตัดสินวางหลักไปแต่ละคดี คำว่า “แนวทางการตัดสิน (Case Law)” กับ “กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)” จึงเป็นคำที่ใช้ในความหมายเดียวกัน นั่นคือหมายถึง กฎหมายที่เกิดจากผู้พิพากษา การที่ระบบกฎหมายอังกฤษยอมรับให้ผู้พิพากษามีอำนาจ “สร้าง” กฎหมายขึ้นมาได้เองนี้ ส่งผลให้ระบบกฎหมายของอังกฤษมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและสามารถพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าในระบบกฎหมายอังกฤษ ศาลจะเปลี่ยนแปลงแนวทางการตัดสินอย่างไรก็ได้ตามอำเภอใจ เพราะหลัก “satre decisis” คือ หลักที่ว่า

ศาลในคดีหลังต้องผูกพันตามหลักกฎหมายที่ศาลในคดีก่อนได้ตัดสินไว้แล้ว ยังเป็นหลักที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงแนวคำพิพากษาจึงไม่ใช่จะกระทำได้ง่าย และถึงแม้ประเทศอังกฤษจะยอมรับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภาในการออกกฎหมาย แต่ไม่ใช่จะออกกฎหมายอย่างไรก็ได้ กฎหมายที่ออกจะต้องเป็นกฎหมายที่ตั้งอยู่บนหลักนิติธรรมด้วย⁷

A.V. Dicey ศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Oxford ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแนวความคิดว่าด้วยหลักนิติธรรม โดย Dicey ได้กล่าวว่า หลักนิติธรรม หมายถึง บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งปวงของรัฐบาลและฝ่ายปกครอง จะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย จะต้องไม่กระทำการก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของราษฎรตามอำเภอใจ หากปรากฏว่ารัฐบาลหรือฝ่ายปกครองกระทำการอันขัดต่อกฎหมาย การกระทำดังกล่าวย่อมต้องถูกฟ้องคดีถึงศาลยุติธรรมหรือศาลธรรมดาได้ เพราะรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ย่อมจะมีสิทธิพิเศษใด ๆ เหนือกว่าราษฎรไม่ได้ อีกทั้ง Dicey เห็นว่า กฎหมายนั้นจะต้องมีลักษณะเป็นกฎหมายที่ดี (Good Law) ด้วย เนื่องจากเป้าหมายแท้จริงของหลักนิติธรรมคือการจำกัดอำนาจของผู้ปกครองให้อยู่ใต้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยทุกคนล้วนมีความเสมอภาคภายใต้กฎหมายนั่นเอง นอกจากนี้ แก่นความหมายของนิติธรรมอีกด้านที่ขาดไม่ได้คือต้องมีกลไกในการบังคับใช้กฎหมาย (Legal procedure) ที่ดีอีกด้วย⁸

ลอร์ดวูลฟ์ (Lord Woolf) อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ (The Master of the Roll) และอดีตประมุขตุลาการ (Lord Chief Justice) ของประเทศอังกฤษและเวลส์ ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ The Rule of Law ภาคปฏิบัติไว้ว่า สังคมใดก็ตามจะอยู่ได้ด้วยดีด้วยความสงบสุขโดยอาศัยหลักนิติธรรมนั้น ซึ่งมีกฎเกณฑ์อย่างไรบ้างย่อมแล้วแต่สถานการณ์ในแต่ละสังคมเป็นสิ่งสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามอย่างน้อยที่สุดสังคมนั้นควรมีหลักสำคัญหกประการ ได้แก่

ประการแรก จะต้องมีการพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทระหว่างบุคคลซึ่งมีผลประโยชน์ขัดกัน
ประการที่สอง ศาลนั้นจะต้องประกอบไปด้วยผู้พิพากษาที่มีความเป็นอิสระ ปราศจากอคติ ตลอดจนมีความสามารถที่จะพิจารณาข้อพิพาทนั้นได้

ประการที่สาม ศาลจะต้องมีการพิจารณาคดีและตัดสินข้อพิพาทภายในระยะเวลาอันสมควร

ประการที่สี่ ต้องมีวิธีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

ประการที่ห้า ศาลต้องมีวิธีพิจารณาคดีที่เที่ยงธรรมและมีเหตุผล

ประการที่หก กฎหมายที่ศาลใช้ต้องมีความแน่นอน ชัดเจน มีความพอดีและเป็นธรรม⁹

⁷ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2552, 7 สิงหาคม). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2562, จาก <http://phatrasamon.blogspot.com/2010/02/blog-post.html>.

⁸ วสันต์ ลิ้มปัดเดลิ้ม. (2551). สถานะของสถาบันตุลาการตามหลักการประชาธิปไตยและหลักนิติธรรม (หรือหลักนิติรัฐ). สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2556, จาก <http://thaingo.org/writer/view.php?id=1018>. อ้างถึงใน หลักนิติธรรม The Rule of Law หลักนิติธรรมสากลกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน, คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ (คอ.นธ.) เมษายน 2558. หน้า 11.

⁹ นุรักษ์ มาประณีต. (2562). ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้หลักนิติธรรม. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา. หน้า 4.

ความหมายและหลักนิติธรรมในประเทศไทย

จากการศึกษาของคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ (คอ.นธ.) เห็นว่า หลักนิติธรรม หมายถึง “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมนี้จะถูกล่วงละเมิดไม่ได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ” โดยสาระสำคัญของหลักนิติธรรม จะต้องประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้

1. หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ
2. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
3. กฎหมายต้องมีการประกาศให้ประชาชนทราบ
4. กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ
5. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี
6. เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ
7. กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้

หลักนิติธรรมจึงเป็นเสาหลักหรือหลักการสำคัญของกฎหมาย เพื่อมุ่งไปสู่ความยุติธรรมและเพื่อป้องกันไม่ให้อำนาจกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ความสงบเรียบร้อย และประโยชน์สุขของประชาชนโดยรวม ผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องใช้กฎหมายด้วยความยุติธรรมคือปราศจากอคติทั้งปวง ถ้าใช้กฎหมายโดยมีอคติแล้วความยุติธรรมจะเกิดขึ้นไม่ได้ และความยุติธรรมจะมีสองมาตรฐานไม่ได้

หลักการพื้นฐานของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) นั้น มุ่งไปที่การจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ซึ่งหมายความว่า บุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย กฎหมายต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจน ให้เหตุผลได้ ไม่ขัดแย้งกันเอง ปฏิบัติได้ ใช้เป็นการทั่วไป เป็นธรรม กฎหมายต้องมุ่งใช้ไปในอนาคต ไม่มีผลย้อนหลัง มีการบังคับใช้กฎหมายโดยเสมอภาค กระบวนการตรากฎหมายต้องถูกต้องชัดเจน หลักความเป็นกฎหมายซึ่งใช้เป็นการทั่วไปไม่เท่ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน มีหลักประกันในความเป็นอิสระของผู้พิพากษา¹⁰

ศ.ดร.ลิขิต ธีระเวคิน ได้อธิบายความหมายของหลักนิติธรรม (the rule of law) และหลักนิติวิธี (the rule by law) ไว้ กล่าวคือ ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะประกอบด้วยหลักใหญ่ๆ 4 ประการ คือ

¹⁰ กำชัย จงจักรพันธ์. (2554, 26 มิถุนายน). หลักนิติรัฐ VS หลักนิติธรรม. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://www.thaiihdc.org/web/Index.php?option=com_content&view=article&id=1107:-vs-&catid=16:2557-06-25-06-51-47.

- 1) มีรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง
- 2) มีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- 3) การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 4) การปกครองบริหารต้องใช้หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (the rule of law) เริ่มต้นจากการออกกฎหมายนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่โดยเจตนาธรรมและโดยลายลักษณ์อักษรเพื่อประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ของประเทศ ผิดๆไว้ซึ่งความยุติธรรมอย่างถ้วนหน้า มีความเป็นสากลไม่เลือกปฏิบัติ และการออกกฎหมายนั้นจะต้องออกโดยสถาบันที่มีอำนาจ ซึ่งได้แก่สถาบันที่มีตัวแทนของประชาชนที่มาจาก การเลือกตั้ง ในการบังคับใช้กฎหมายจะต้องมีกระบวนการที่มีความชอบธรรม เสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ มีกลไกที่จะถ่วงดุลป้องกันไม่ให้เกิดการลุแก่อำนาจ ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือผู้นำกฎหมายไปใช้ จะต้องมีความรู้ในกฎหมายนั้นๆ อย่างแท้จริง

หลักนิติวิธี (the rule by law) คือการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือและเป็นข้ออ้าง โดยกลุ่มบุคคลที่กุมอำนาจรัฐ ลักษณะของ the rule by law ก็คือ การก้าวจากการใช้อำนาจโดยคน (the rule by men) ซึ่งมีอำนาจเด็ดขาดสั่งการในลักษณะที่เป็นกฎหมายในตัวมีคำสั่งอะไรออกมา ก็จะกลายเป็นกฎหมายทันที มาเป็นการปกครองบริหารโดยการออกกฎหมาย แต่กฎหมายที่ออกนั้น จะไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (the rule of law)

แต่ข้อที่น่าสังเกตอย่างอื่นก็คือ แม้ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง แต่ถ้ากระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจของสถาบันการเมืองต่างๆ รวมตลอดทั้งองค์กรที่เป็นกลไกในการตรวจสอบไม่เป็นไปตามครรลองที่ถูกต้องและเจตนาธรรมของกฎหมาย ถึงแม้ในรูปแบบจะเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ใช้หลักนิติธรรม (the rule of law) แต่ในความเป็นจริงและโดยเนื้อหาถือการใช้หลักนิติวิธี (the rule by law)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ถือเป็นก้าวอย่างสำคัญทางรัฐธรรมนูญและกฎหมายของประเทศไทย คือเป็นครั้งแรกที่มีการรับรองหลักนิติธรรมโดยการตราไว้ในรัฐธรรมนูญ จากที่ก่อนหน้านี้เป็นเพียงหลักการที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมาย แม้ว่าจะไม่มีสภาพบังคับอย่างชัดเจน มีการบัญญัติรับรองหลักนิติธรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและกำหนดให้มีสภาพบังคับทางรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นเจตนาธรรมของคณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญที่ต้องการยืนยันหลักนิติธรรมว่ามีอยู่จริงและจะต้องได้รับการปฏิบัติจากผู้ปฏิบัติงานของรัฐทุกประเภท มิได้เป็นเพียงแนวความคิดหรือทฤษฎีในทางกฎหมายเท่านั้น

การรับรองหลักนิติธรรมที่กล่าวมานี้ ถือเป็นหลักการที่มีคุณค่าระดับรัฐธรรมนูญและมีสภาพบังคับที่ได้รับการรับรอง ซึ่งต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 3 วรรคสอง บัญญัติว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติ

หน้าที่ให้ขึ้นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ และความผาสุกของประชาชนโดยรวม” (หน้า ๔ เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ราชกิจจานุเบกษา ๖ เมษายน ๒๕๖๐) ซึ่งนอกจากจะเป็นการรับรองการมีอยู่จริงและมีสภาพบังคับของหลักนิติธรรมแล้วยังตอกย้ำด้วยว่าหลักนิติธรรมนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชน¹¹

ความยุติธรรม

ความยุติธรรมนั้นเป็นนามธรรม (abstract noun) คือ ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้ แบ่งได้ ดังนี้

“ความยุติธรรมตามธรรมชาติ” หรือกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาตินั้นมีอยู่จริง มันคือกฎเกณฑ์วิธีทาง ปรากฏการณ์ที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ ที่มนุษย์ทุกคนรับรู้และสัมผัสได้ เช่น ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก ตกทางทิศตะวันตก สายน้ำไหลจากที่สูงสู่ที่ต่ำ เป็นต้น

“ความยุติธรรมตามกฎหมาย” กฎเกณฑ์เพื่อเป็นเครื่องมือของมนุษย์ที่เติมไปด้วยเงื่อนไขซับซ้อน เพื่อไปสู่ข้อยุติของปัญหาต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้นเอง ซึ่งไม่ใช่ทุกคนจะสัมผัสและรับรู้ได้ จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะวาจิตใจ (mental) ของคนแต่ละคนยอมรับกฎหมายได้ไม่เท่ากัน

มนุษย์พยายามจะหาความยุติธรรมให้ได้ โดยบัญญัติศัพท์ต่าง ๆ ที่แสดงถึงความยุติธรรม ซึ่งพอจะหาคำนิยามของคำว่ายุติธรรมได้คือ ความยุติธรรม (justice) หมายถึง ความเที่ยงธรรม (rectitude); ความชอบธรรม (righteousness); ความชอบด้วยเหตุผล (fairness); ความถูกต้อง (rightness) แต่ถึงแม้จะบัญญัติศัพท์นี้ให้พิสดารอย่างไร สังคมมนุษย์ก็ยังไม่เกิดความยุติธรรมขึ้นอยู่ดี ยิ่งกว่านั้นสุภาษิตกฎหมายยังกล่าวไว้ด้วยว่า ความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม (Justice delayed is justice denied) แสดงให้เห็นว่าแม้สังคมมนุษย์จะปกครองด้วยระบอบนิติรัฐ¹² ก็ตามแต่มนุษย์ก็ยังคงไม่สามารถค้นพบหาความยุติธรรมที่ชอบธรรมได้¹³

¹¹ นุรักษ์ มาประณีต, ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้หลักนิติธรรม, หน้า 9.

¹² หลักนิติรัฐจึงมีหลักการพื้นฐานที่มุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ให้หลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม หลักนิติรัฐมิได้มีความหมายหยุดยั้งแค่นี้ นิติรัฐยังพัฒนาารวมความ ขยายความถึง หลักที่ว่ากฎหมายต้องยืนอยู่บนหลักเหตุผล หลักเสมอภาค หลักห้ามมีผลย้อนหลังเอาโทษกับบุคคล หลักการไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

¹³ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2556). ความยุติธรรม คืออะไร. วังการแพทย์. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://wongkarnpat.com/viewya.php?id=396#XHLknE3_r4Y.

อริสโตเติลได้เคยกล่าวว่า “ความอยุติธรรมเกิดขึ้นเมื่อคนที่เท่ากันได้รับการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันและเมื่อคนที่ไม่เท่ากันได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน (Injustice arises when equals are treated unequally, and also when unequals are treated equally)”¹⁴

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว หลักความยุติธรรมยังได้ปรากฏอยู่ในพระราชดำรัสของ ร.9 ในหลายๆ โอกาส ซึ่งพระองค์ทรงอธิบายความหมายของคำว่าความยุติธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ เช่น

“... ความยุติธรรมของคนหนึ่ง อาจเป็นความยุติธรรมของคนอื่น เพราะว่าคนต้องมีผลประโยชน์ ฉะนั้น ก็จะต้องมีใครที่ตัดสิน บอกว่าควรจะทำหรือไม่ควรทำ อันนี้เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาโดยตรง โดยเฉพาะผู้พิพากษาที่จะต้องทำงานในศาลพิพากษาคดีต่างๆ ทุกชนิด ก็ต้องหาทางให้เป็นยุติธรรม คือปรองดองให้ดีที่สุด ไม่ให้การเอาเปรียบเกิดขึ้น ไม่ให้ความยุติธรรมเกิดขึ้น เป็นงานที่ยากลำบากเพราะว่านิสัยของคนก็อยู่ที่ว่า จะต้องเอาเปรียบให้มากที่สุด แม้จะเป็นงานที่สุจริตเช่นการค้าขาย ก็ย่อมต้องมีการได้เปรียบมากที่สุด คนขายก็อยากได้ราคาที่สูงที่สุด ผู้ที่ซื้อก็ย่อมต้องการราคาต่ำที่สุด เพราะไม่อยากจะเสียเงินเสียทองมากกว่าที่ควร แต่ราคาที่ยุติธรรมอยู่ที่ไหน ก็ต้องอยู่ที่หลักของเศรษฐกิจ หลักของการค้า ซึ่งจะกำหนดได้ยาก นอกจากจะรู้เรื่องเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ แต่ว่าต้องมีส่วนหนึ่งที่จะให้คนของทั้งสองฝ่ายเขามีความพอใจได้ พอใจพอสมควร คือหมายความว่า คนที่ซื้อก็มีเงินพอที่จะซื้อ เขาก็ซื้อสิ่งนั้น และที่ผู้ขายก็สามารถที่จะขายได้ในราคาที่เหมาะสม โดยไม่ขาดทุน ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะเรียบร้อย เพราะว่าได้เห็นราคาที่ยุติธรรม...”¹⁵

“...กฎหมายทั้งปวงนั้น เราบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เป็นปัจจัยสำหรับรักษาความยุติธรรม กล่าวโดยสรุปคือ ใช้เป็นแบบแผนแห่งความประพฤติปฏิบัติของมหาชนสถานหนึ่ง กับใช้เป็นแม่บทในการพิจารณาตัดสินความประพฤตินั้นๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงธรรมอีกสถานหนึ่ง...โดยที่กฎหมายเป็นเครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมดังกล่าว จึงไม่ควรจะถือว่ามีความสำคัญยิ่งไปกว่าความยุติธรรม หากควรจะต้องถือว่า ความยุติธรรมมาก่อนกฎหมายและอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีใดๆ โดยคำนึงถึงแต่ความถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น ดูจะไม่เป็นการเพียงพอ จำต้องคำนึงถึงความยุติธรรม ซึ่งเป็นจุดประสงค์ ด้วยเสมอ การใช้กฎหมายจึงจะมีความหมายและได้ผลที่ควรจะได้...”¹⁶

“...กฎหมายมิใช่ตัวความยุติธรรม หากเป็นแต่เพียงบทบัญญัติหรือปัจจัยที่ตราไว้เพื่อรักษาความยุติธรรม ผู้ใดก็ตามแม้ไม่รู้กฎหมาย แต่ถ้าประพฤติปฏิบัติด้วยความสุจริตแล้ว ควรจะได้รับ

¹⁴ WHITE KNIGHT. (2559). ความยุติธรรมกับกฎหมาย. แนวหน้า. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, https://anacaricamuni.blogspot.com/2016/07/blog-post_13.html.

¹⁵ พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะผู้พิพากษาที่เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ในวันพุธที่ 21 ธันวาคม 2537 ในหนังสือศาลยุติธรรมกับคำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ:สำนักงานศาลยุติธรรม.

¹⁶ พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่นักศึกษาของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. 7 สิงหาคม 2515.

ความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเต็มที่ ตรงกันข้ามคนที่รู้กฎหมายแต่ใช้กฎหมายไปในทางทุจริต ควรต้องถือว่าทุจริต"¹⁷

สิ่งที่บ่งบอกถึงความยุติธรรมที่สำคัญที่สุด คือกฎหมาย หรือหลักนิติธรรม กฎหมายจะต้องมีการบังคับด้วยกระบวนการยุติธรรม การวินิจฉัยบรรทัดคดี เพื่อแก้ไขความขัดแย้งและต้องตั้งอยู่บนฐานของหลักนิติธรรม โดยผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องมีจิตใจเที่ยงตรง ปราศจากอคติ และไม่เลือกปฏิบัติ เมื่อใดก็ตามที่ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่มีความยุติธรรม และเลือกปฏิบัติ เอาไรต์เอาเปรียบในสังคม โดยไม่ได้มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาครวมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงการตรากฎหมายที่นำไปสู่การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจตามอำเภอใจ สิ่งนั้นจึงเป็นเพียงหลักนิติกลวิธี ไม่ใช่หลักนิติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการบริหารประเทศ ซึ่งในมาตรา 3 วรรคสอง ได้บัญญัติให้ หน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมนั้นเป็นหลักกฎหมายที่สำคัญที่ใช้ในการบริหารปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงประเทศไทยซึ่งปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การบัญญัติหรือการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ซึ่งหลักนิติธรรมมีจุดมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ที่สำคัญเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค รวมถึงผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม ความเป็นสากลไม่เลือกปฏิบัติ ใช้ได้ทั่วไปกับทุกคน โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกอันจะนำมาซึ่งการยุติปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ ในสังคม ด้วยความเที่ยงธรรม ซอบธรรม ซอบด้วยเหตุผล ตามที่ผู้คนในสังคมที่มีเหตุผล คุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้สึกผิดชอบเห็นว่าเป็นสิ่งที่ซอบธรรม ดังนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่อันมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การตั้งด่านตรวจค้นบุคคลเพื่อป้องกันอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญา การสืบสวน จับกุมผู้กระทำความผิด การควบคุมตัวผู้ต้องหา เพื่อสอบสวนและดำเนินคดี จึงจำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้สอดคล้องกันในเวลาเดียวกัน แต่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นมีเรื่องร้องเรียนผ่านสื่อมวลชน สื่อสังคมออนไลน์มากมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ครบถ้วนแล้ว แต่ก็ยังคงถูกร้องเรียนว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือไม่ได้รับความยุติธรรม

¹⁷ พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร. ๒๙ ตุลาคม ๒๕๒๒

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน จึงขอยกตัวอย่างชกสามกรณี กรณีแรก พนักงานสอบสวนรับแจ้งความคดีลักทรัพย์สองคดีในเวลาเดียวกัน คดีแรกทุนทรัพย์ที่ถูกประทุษร้ายมีจำนวนสูงและผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงหรือมีฐานะ ส่วนอีกคดีทุนทรัพย์ที่ถูกประทุษร้ายมีจำนวนไม่สูงและผู้เสียหายไม่ใช่บุคคลที่มีชื่อเสียงหรือมีฐานะ พนักงานสอบสวนเลือกที่จะสอบสวน ติดตามจับกุมคนร้ายในคดีแรก ส่งสำนวนให้อัยการฟ้องก่อน แล้วจึงทำการสอบสวน ติดตามจับกุมคนร้ายในคดีหลัง จนกระทั่งส่งสำนวนให้อัยการฟ้องเช่นกัน ผู้เสียหายในคดีแรกพอใจการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ส่วนผู้เสียหายในคดีหลังไม่พอใจการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและร้องเรียนว่าคดีของตนล่าช้า ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมหรือไม่ได้ความเป็นธรรม ทั้งๆ ที่พนักงานสอบสวนได้ทำตามกระบวนการของกฎหมายทุกขั้นตอน กรณีที่สอง เจ้าพนักงานจราจรตั้งด่านจราจรเพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ.2522 เจ้าพนักงานจราจรได้ออกใบคำสั่งจราจรให้กับผู้กระทำความผิดคนแรกที่เป็นชาวบ้านคนธรรมดา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ใช้อำนาจเปรียบเทียบปรับและผู้กระทำความผิดคนแรกได้ชำระค่าปรับเรียบร้อยแล้ว ต่อมาเจ้าพนักงานจราจรได้ออกใบสั่งจราจรให้กับผู้กระทำความผิดคนที่สองซึ่งเป็นข้าราชการในความผิดฐานเดียวกัน ซึ่งต่อมาพนักงานสอบสวนได้ใช้อำนาจว่ากล่าวตักเตือน โดยไม่ได้ทำการเปรียบเทียบปรับ ผู้กระทำความผิดคนแรกร้องเรียนว่าตนไม่ได้ได้รับความยุติธรรมหรือไม่ได้ความเป็นธรรม กรณีที่สาม พนักงานสอบสวนได้ใช้อำนาจเปรียบเทียบปรับผู้กระทำความผิดคนที่สามซึ่งมีฐานะยากจนเป็นจำนวน 50 บาทและต่อมาในเวลาไล่เลี่ยกันพนักงานสอบสวนได้ใช้อำนาจเปรียบเทียบปรับผู้กระทำความผิดคนที่สี่ซึ่งมีฐานะร่ำรวย ในข้อหาและฐานความผิดเดียวกันกับผู้กระทำความผิดคนที่สาม เป็นจำนวน 1,000 บาท แต่ไม่มีเรื่องร้องเรียน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าทั้งสามกรณีดังกล่าว เมื่อพิจารณาในแง่ของการบังคับใช้กฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวนได้บังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมแล้ว กล่าวคือ ได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ไว้และใช้บังคับโดยทั่วไปกับทุกคน เกิดความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติกับผู้หนึ่งผู้ใด ทำให้ผู้คนในสังคมได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย ประชาชนได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ อันเกิดประโยชน์สุขต่อประชาชนโดยรวม สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ย่อมอำนวยให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคมได้ แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของวิธีการและขั้นตอนในการบังคับใช้กฎหมายแล้ว ผู้ถูกระทบสิทธิอาจเกิดความรู้สึกว่าตนไม่ได้ได้รับความยุติธรรมหรือไม่ได้ความเป็นธรรม เนื่องจากคดีของตนล่าช้า ทำให้ได้รับความเสียหาย หรือตนจ่ายค่าปรับฝ่ายเดียว อีกฝ่ายไม่ต้องจ่ายค่าปรับ แต่คดีก็สิ้นสุดเหมือนกัน พนักงานสอบสวนใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ไม่เสมอภาคและเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า แม้พนักงานสอบสวนจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมเพียงใด หากแต่พนักงานสอบสวนเลือกที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย โดยใช้วิธีการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน ในคดีแบบเดียวกันและปฏิบัติต่อผู้ถูกระทบสิทธิอย่างไม่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน

ย่อมอาจทำให้คนในสังคมตั้งคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนว่า ได้อำนวยความยุติธรรมอย่างเต็มกำลังความสามารถแล้วหรือไม่ อย่างไร อันอาจมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและความสงบสุขของประชาชนโดยรวมในสังคมได้

บทสรุป

หลักนิติธรรมนั้น เป็นหลักกฎหมายที่สำคัญของประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ใช้ได้ทั่วไปกับทุกคน โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกอันจะนำมาซึ่งการยุติปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ ในสังคม หากเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและบังคับใช้กฎหมายด้วยความเที่ยงธรรม ซอบด้วยเหตุผล โดยคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นที่ตั้งควบคู่กันไปในเวลาเดียวกันแล้ว ย่อมทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย ประชาชนได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน เกิดประโยชน์สุขต่อสังคมส่วนรวม อันจะทำให้ภารกิจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชนและสังคม สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- WHITE KNIGHT. (2559). ความยุติธรรมกับกฎหมาย. แนวหน้า. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, https://anacamicamuni.blogspot.com/2016/07/blog-post_13.html.
- กำชัย จงจักรพันธ์. (2554, 26 มิถุนายน). หลักนิติรัฐ VS หลักนิติธรรม. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://www.thaiihdc.org/web/index.php?option=com_content&view=article&id=1107:-vs-&catid=16:2557-06-25-06-51-47.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2556). ความยุติธรรม คืออะไร. วงการแพทย์. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://wongkarnpat.com/viewya.php?id=396#_XHLknE3_r4Y.
- ทีมข่าวพีพีทีวี. (2560, 6 กันยายน). ชาวเน็ตสวดยับ! ใบสั่งขับรถเร็วเกินกำหนด “ค่าปรับไม่เท่ากัน”. พีพีทีวี ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%99/53585>.
- ทีมข่าวอาชญากรรม. (2560). บอส กระทิงแดง รอดอีก 1 คดี หลังหมดอายุความ ตำรวจชี้ ทำดีที่สุดแล้ว. ไทยพีบีเอสนิวส์. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://highlight.kapook.com/view/159454>.
- ทีมข่าวอาชญากรรม. (2560, 28 กรกฎาคม). รวบโจรหนุ่มตระเวนลักทรัพย์บ้านคนดัง!! กรุงเทพฯธุรกิจ. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/766558>.
- นุรักษ์ มาประณีต. (2562). ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้หลักนิติธรรม. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา.
- พระบรมราชโองการในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่นักศึกษาของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. 7 สิงหาคม 2515.
- พระบรมราชโองการในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร. 29 ตุลาคม 2522.
- พระบรมราชโองการพระราชทานแก่คณะผู้พิพากษาที่เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ในวันพุธที่ 21 ธันวาคม 2537 ในหนังสือศาลยุติธรรมกับคำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ:สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วราเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2552, 7 สิงหาคม). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2562, จาก <http://phatrasamon.blogspot.com/2010/02/blog-post.html>.

วสันต์ ลิ้มปีเฉลิม. (2551). สถานะของสถาบันตุลาการตามหลักการประชาธิปไตยและหลักนิติธรรม (หรือหลักนิติรัฐ). สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2556, จาก <http://thaingo.org/writer/view.php?id=1018>.

เวิร์คพอยท์. (2561, 19 ธันวาคม). กองปราบลุยทำคดี "5 โจ้รัมโทรมเด็ก 12" อึ้ง! วันแจ้งความตำรวจไม่ได้ลงบันทึกประจำวัน. สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://www.sanook.com/news/7615094/>.

อริย์ธัช แก้วเกาะสะบ้า. (2558). หน้า 2. การปฏิรูปสำนักงานตำรวจแห่งชาติ : องค์ประกอบของคณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติ (ก.ต.ช.) และคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.) สืบค้น 10 กรกฎาคม 2560, จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=28183.

